

Motion till riksdagen 2017/18:3841

av **Pernilla Stålhammar (MP)**

Demokratistärkande arbete för att möta intolerans och extremism i skolan

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att berörda myndigheter bör ges i uppdrag att undersöka möjligheten till en generellt demokratistärkande satsning för Sveriges skolor inom obligatorisk och frivillig skolform, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Motivering

Många har uttryckt vikten av att jobba med förebyggande åtgärder utifrån ett socialpedagogiskt perspektiv, inte minst Gustav Fridolin och Maria Ferm under 2014 i en rad olika debattartiklar och inslag. Då lyftes även Toleransprojektet i Kungälv som en förebildsverksamhet som skulle kunna vara utgångspunkten för ett långsiktigt arbete inom ramen för en satsning på ett nationellt resurscentrum för normkritisk och antirasistisk pedagogik.

Även Lena Hallengren, tidigare ungdomsminister, har påpekat skolans antirasistiska uppdrag i ordalydelse ”Skolan ska i alla situationer och med alla tänkbara demokratiska medel värna de mänskliga rättigheterna, och aktivt bekämpa och bemöta rasism och anti-demokratiska krafter med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser.”

Dessa frågor har haft ett brett politiskt stöd över de partipolitiska gränserna. Den statliga utredningen för ett effektivare arbete mot främlingsfientlighet, SOU 2012:74, som initierades av Erik Ullenhag (tidigare folkpartistisk integrationsminister) 2011 pekar ut skolmiljön som en viktig och särskilt prioriterad faktor i sammanhanget eftersom skolan anses utgöra en nyckelinstitution i ett långsiktigt arbete för att främja tolerans och öppenhet.

Ökat lärande om demokrati för att stärka de demokratiska värdena i samhället

Mänskliga rättigheter och demokrati utifrån läroplanerna

I läroplanernas inledande kapitel understryks att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Demokrati och mänskliga rättigheter finns också med som centralt innehåll i både kurs- och ämnesplaner. Både som kunskaper om demokrati och mänskliga rättigheter och i form av att utveckla demokratiska förmågor.

Skolans ansvar för att sprida och arbeta med frågor rörande mänskliga rättigheter och demokratiska värderingar, är inskrivet i läroplanerna och återfinns även i kurs- och ämnesplanerna.

Skolverkets information tydliggör följande om förskolan och demokratiska värderingar.

Förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar

- öppenhet, respekt, solidaritet och ansvar,
- förmåga att ta hänsyn till och leva sig in i andra människors situation och vilja att hjälpa andra,
- sin förmåga att upptäcka, reflektera över och ta ställning till olika etiska dilemman och livsfrågor i vardagen,
- förståelse för att alla människor har lika värde oberoende av social bakgrund och oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning och funktionsnedsättning. (Lpfö 98, Kap 2.1 Normer och värden)

Både grundskolan och gymnasieskolan, dvs frivillig skolform och obligatorisk skolform, omfattas av ansvaret att arbeta och verka för demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter (Skolverket).

Främlingsfienden inom oss. Betänkande av Utredningen om ett effektivare arbete mot främlingsfientlighet, SOU 2012:74, och andra röster i sammanhanget

Före detta statsrådet Bengt Westerberg, tillika tidigare partiledare för Folkpartiet, förordnades från och med den 5 maj 2011 som särskild utredare. Utredningen (SOU 2012:74) har tagit namnet Utredningen om ett effektivare arbete mot främlingsfientlighet, och den lyfter fram flera delmoment som behöver lyftas fram i nytt ljus. Även denna utredning lyfter fram skolans skyldighet att motverka främlingsfientlighet och de nuvarande bestämmelserna i läroplanerna samt skollagen för detta ändamål. Tillsammans med diskrimineringslagens intentioner utgör dessa bestämmelser skydd för barn och elever mot kränkningar av deras värdighet (sid 253–257 i SOU:n).

SOU 2012:74 lyfter fram en rad olika myndigheter som har ett ansvar att förebygga och motverka främlingsfientlighet och kränkande behandling och den möjlighet det finns att verka inom ramen för det befintliga uppdraget.

En annan fråga som lyfts fram är ett konstaterande från en tidigare utredning (Jämte 2011) om vikten av att skolledning och lärare behöver få riktad kompetensutveckling för att få en fördjupad kunskap om främlingsfientligheten och hur den ska bemötas samt de faktiska orsakerna bakom.

Ett förebyggande arbete med socialpedagogisk och socialpsykologisk grund behövs för att ge lärarna i Sveriges skolor långsiktiga förutsättningar för att lyckas inom ramen för sitt uppdrag inom dessa frågor. Lärarna behöver också ges möjlighet att utveckla och tillgodogöra sig kunskaper inom möjligheterna att möta allt från intolerans och främlingsfientlighet till extremism i klassrummet.

På uppdrag av den nationella samordnaren för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism utvärderade Högskolan Dalarna kunskapshusens arbete i fyra pilotkommuner – Örebro, Göteborg, Borlänge och Stockholm och rapporten ”Att lägga rälsen medan man kör”. I utvärderingen konstateras bland annat ett utbrett behov av utbildning för bl. a lärare.

Skolinspektionens kvalitetsgranskning, rapport 2012:9, visar att det förekommer variationer i hur arbetet sker utifrån demokratiuppdraget, vilket medför olika ingångar i arbetet i undervisningsmiljö. Granskningen konstaterar att frågorna inte genomsyrar undervisningen i en tillräcklig omfattning. Demokratiuppdraget samt elevernas delaktighet och inflytande bedöms behöva ett förtydligande och förstärkande i undervisningen inte minst utifrån ett perspektiv där dialogen får utrymme.

En undersökning från Skolvärlden 2014, som omfattar svar från 1 250 lärare, visar att sex av tio lärare har haft elever som har framfört främlingsfientliga åsikter på lektionstid, och det är vanligast förekommande på högstadiet. I samma undersökning lyfts fram att endast 19 procent av lärarna har någon form av kompetensutveckling kring främlingsfientlighet och rasism de senaste åren.

Ett utökat demokratistärkande arbete i Sveriges skolor

Vi ser behovet av fortbildningar där arbetet med mänskliga rättigheter och värdegrunden får ökat utrymme. Ett lärarlyft i mänskliga rättigheter som syftar till ökad kompetens i både sak och metod föreslås initieras av regeringen enligt intentionerna som lades fram i SOU 2012:74, Främlingsfienden inom oss. Betänkande av Utredningen om ett effektivare arbete mot främlingsfientlighet, SOU 2012:74.

Vi ser behov av ett demokratistärkande arbete för Sveriges skolor för att möta denna utmaning och ge lärarna verktyg att kunna möta intolerans, främlingsfientlighet och extremism i skolmiljön genom en generell satsning för demokratistärkande lärande genom fortbildning för lärare i Sverige.

Idag finns det en rad myndigheter i Sverige som har hög kompetens och lång erfarenhet av att arbeta med dessa frågor. Vi föreslår att en samordning sker mellan dessa för att utveckla en fortbildning som ska erbjudas samtliga lärare i Sveriges skolor. Satsningen ska verka för en generell kunskapshöjning för skolan och ge lärarna verktyg och kunskaper för att bemöta intolerans, främlingsfientlighet och extremism i klassrummet.

Pernilla Stålhammar (MP)